

Запад, иметь собственное призвание, судьбу и традицию, А. Панарин тем самым утверждает право России на собственное, самостоятельное существование во всемирной истории, о национальном бытии как таковом.

11. Таким образом, в лице А.С. Панарина мы видим выдающегося мыслителя России XX века, который поставил на повестку дня отечественной науки самые глобальные, самые фундаментальные, самые базовые проблемы как России, так и мирового развития в целом.

Источники и литература

1. Панарин А.С. Философия политика. – М. 1994; Панарин А.С. Политология: Учебник. – М., 1997; Панарин А.С. Политология: Учебник. – М., 2000; Панарин А.С. Политология. Западная и восточная традиция: учебник для вузов. – М., 2000; Панарин А.С. Глобальное политическое прогнозирование. – М., 2000.
2. Лазарев Ф.В. Разум и мудрость в горизонте новой культурной парадигмы. – Симферополь, 2004.
3. Панарин А.С. Философия политики. – М. 1996.
4. Казютинский В.В. Философские проблемы исследования Вселенной // Вопросы философии. – 1980. – №12
5. Турсунов А. Мировоззренческие проблемы научной космологии // Вопросы философии. – 1977. – №8.
6. Моисеев Н.Н. Универсальный эволюционизм // Вопросы философии. – 1991. – №3.
7. Пригожин И., Стенгерс А. Порядок из хаоса. – М., 1988.
8. Панарин А.С. Философия политики. – М. 1996.
9. Пригожин И., Стенгерс А. Порядок из хаоса. – М. 1988.
10. Панарин А.С. Философия политики. – М. 1996.
11. Федотова В. Классическое и неклассическое в социальном познании // Общественные науки и современность. – 1992. – №4.
12. Панарин А. Православная цивилизация в глобальном мире. – М., 2003.

Кондратюк Г.М. кандидат исторических наук

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ ОСВІТИ КРИМСЬКОЇ АРСР У МІЖВОЄННУ ДОБУ (1930-ті роки).

На сучасному етапі творення незалежної, правової, демократичної держави та інтеграції України до загальноєвропейського товариства дедалі більшої гостроти набуває проблема державної етнополітики. Допомогти в реформуванні системи освіти може осмислення історичного досвіду. Звернення до досвіду розвитку національної школи в 1930-х роках, практики вирішення проблем міжнаціональних відносин надзвичайно актуальне, оскільки глибокий науковий аналіз минулого (його негативних рис і позитивних досягнень) потрібен для здійснення виваженої державної політики, освітянської реформи та задоволення вимог щодо освіти всіх національностей. Розуміння теорії та історії освіти з урахуванням національної специфіки, традицій етнопедagogіки, культурної національної розмаїтості допоможе уникнути помилок у побудові національних відносин в Україні.

На межі 80-90-х років XX століття почався якісно новий етап розвитку історичних досліджень, який був пов'язаний з політичним курсом перебудови. Десятиліттями заборонені і замовчувані проблеми стали предметом історичних досліджень. Дослідженню національної політики в закладах освіти в 1930-х роках в УСРР присвятив свої роботи Г.Єфіменко [1]. Але ж автор сконцентрував увагу на процесах, які відбувались в Україні, а Кримська АРСР мала істотну специфіку. Тому не викликає сумнівів необхідність продовження досліджень.

Кінець 1927 року - початок 1928 року в реалізації національної політики в Кримській АРСР можна розглядати як новий важливий рубіж в етнополітиці в системі освіти.

Суттєвих змін зазнала внутріпартійна ситуація. Відбулися перші показові процеси. 1928 рік ознаменувався “шахтинським процесом”. Групу фахівців, інженерів, що працювали на шахтах у тресті “Донвугілля”, було звинувачено в економічному саботажі. Цей показовий процес мав згуртувати комуністів у боротьбі проти опозиціонерів і „націонал-ухильників” і в той же час зміцнити міф про “саботажників та куркульську загрозу”.

У Кримській АРСР було репресовано значну групу кримськотатарської інтелігенції, яка працювала в закладах освіти і апараті Наркомосу. Відбувся показовий судовий процес над головою ЦВК Кримської АРСР Велі Ібраїмовим. У справі В.Ібраїмова була репресована значна група кримськотатарської інтелігенції, у тому числі нарком освіти Криму Усеїн Баліч, працівник Наркомосу Абібулла Одабаш. 18 січня 1928 року ЦК ВКП (б) повідомив Кримський обком про затримку в Москві Велі Ібраїмова, 20 січня надійшло повідомлення про арешт Ібраїмова [2, арк.669]. У квітні 1928 року відбувся суд над головою ЦВК Кримської АРСР. Процес над

В.Ібраїмовим призвів до цілого ряду змін у роботі освітян, фактично змінив вектор коренізації в закладах Наркомосу Криму.

1 серпня 1928 року відбулося засідання оргбюро ЦК ВКП(б), на якому розглядалась справа В. Ібраїмова і підсумкам перевірки кримської парторганізації. Перевірка проводилась інструктором ЦК Філатовим і помічником завідуючого оргресподілівділом ЦК Золотовим. У своєму виступі на засіданні оргбюро Філатов виказав характерну для компартійця того часу думку про те, що „в ході революції, як і в інших національних окраїнах, на чолі революційного руху в Криму стояли націоналісти „...Це старі, знані і впливові курултайці, ...усі вони займали при радянській владі відомі урядові посади. Мілліфірківський вплив до самого останнього часу був величезний” [3, арк.2]. Аналізуючи внутрішньокримську політику коренізації, Філатов приділив увагу стану освітньої галузі: “Питання культурного будівництва також не ставилися на обговорення обласного комітету, тим часом, на цьому фронті найбільше позначається вплив буржуазно-націоналістичної інтелігенції. Баліч, явно пов'язаний з Ібраїмовим і мілліфірковцями, був до останнього часу керівником Наркомосу в Криму. Засміченість у Наркомосі велика” [4, арк.3].

Фактично це висловлення стало закликком до суттєвих змін у роботі закладів освіти, зміни курсу коренізації і розгрому кримського комісаріату освіти. Освітян націонал-комуністів оголосили „уклоністами” і „буржуазними націоналістами”, головуєчий на засіданні оргбюро ЦК ВКП(б) В.Молотов продовжив цю думку: “За спиною Ібраїмова, безсумнівно, стояли люди культурніші, аніж Ібраїмов, однак вони і більш досвідчені політичні вороги радянської влади...” [5, арк.7]. Хвилею репресій була знищена в культурно-освітній сфері національна інтелігенція, яка брала участь у подіях 1917-1920 років. Найбільш дошкульного удару зазнав саме Наркомос Криму, як орган, який згуртував національних працівників і досяг значних успіхів у втіленні коренізації. Місце національно-свідомих працівників освіти зайняли висуванці, які прийшли в органи Наркомосу Криму в результаті “чищення” наркомату від небажаних для більшовицького режиму кадрів.

Необхідно відзначити, що ці процеси розглядалися крізь призму класової боротьби, як спротив замаскованих ворогів в освітянських закладах. В листопаді 1929 року відбулася обласна партійна нарада з питань національної політики у Кримській АРСР. У доповіді про культурне будівництво представник агітаційно-пропагандистського відділу обкому Рамазан Александрович відмітив, що культурне будівництво проходило в запеклій класовій боротьбі [6, арк.51].

Хоча формально курс коренізації в закладах освіти ніхто не відміняв, і він продовжував своє існування як офіційна доктрина, тоді як його зміст і спрямування змінились. Насамперед це стосувалося боротьби з „буржуазним націоналізмом” що позначилось на кадрових перестановках. Кадрові зміни спостерігались на всіх освітянських щаблях: від наркома до сільських вчителів. Більшовицьким лідерам потрібні були слухняні виконавці партійних програм у закладах освіти. Партійні керівники розуміли, що у покоління кримськотатарської інтелігенції, що навчалась у Туреччині і релігійних навчальних закладах і мало ґрунтовну освіту, партійна пропаганда і жорсткість курсу підтримки і стимулювання до взаємодії викликати не можуть. Під час „чисток” Наркомосу Криму в 1928 році було замінено 70% працівників наркомату. Було знято з посади наркома освіти Усеїна Баліча. Цей відданий справі націонал-комуніст багато зробив для того, щоб курс коренізації в освіті наповнити реальним змістом. На роботу в органи освіти прийшли висуванці, їхнім головним достоїнством була відданість ВКП(б), а не професіоналізм, культура і знання проблем шкіл. „Чистка” зачепила навіть вчителів початкових шкіл. Подібні процеси можна відзначити і у роботі Наркомосу УРСР. Це кампанія боротьби з „шумскізмом”, а згодом і жорстка критика роботи наркома освіти М.Скрипника. Варто згадати той факт, що не набула схвалення ідея М.Скрипника запросити з Галичини вчителів шкіл. Керівництво ВКП(б) боялось, що ці вчителі внесуть елементи національного духу у виховний процес. Так само була відкинута аналогічна ідея про запрошення вчителів у Крим з кемалістської Туреччини.

За задумом компартійної верхівки нова генерація кримськотатарської інтелігенції мала стати також слухняним провідником комуністичних ідей у селянські маси, оскільки „національна інтелігенція вийшла з буржуазних і дрібнобуржуазних елементів, а розвиток господарського і культурного будівництва в національних республіках і областях неминує веде до підвищення ролі національної інтелігенції у держпараті...” [7, арк.22]. Ті, хто не підпав під репресії у 1928 році в справі В.Ібраїмова, потрапляють під підозру. Наркомові освіти Кримської АРСР Мурату Мамут Недіму комісія Кримського ЦВК після перевірки роботи Наркомосу в жовтні 1929 року дала таку характеристику: „Дуже культурна людина. Для практичної роботи в НКО не підготовлений. Увагу свою концентрував головним чином, на видавництві, за допомогою якої і проводилась національна політика. Ставлення до націоналістичної інтелігенції заступницьке. Перед Мамутом

Недімом неодноразово ставилося питання про заміну націоналістів, але він їх не замінював” [8, арк.2]. Безумовно, партійні керівники прагнули досягти повного контролю над освітянами, але ж здійснити це в рамках однієї кампанії було неможливо. Для підготовки нових кадрів вчителів, а тим більше вчителів для національних шкіл, потрібен був певний час, тому компартійне керівництво було змушене на деякий час примиритися з існуванням у закладах освіти вчителів з до-революційним педагогічним досвідом роботи. У дискусіях партійних керівників ставилося завдання поступової заміни складу працівників освіти і культури: „Ряд товаришів висловлювалися про 100% чистку цих інтелігентів. Якщо зможемо – це добре, але в нас немає ще кадрів для заміни їх, тому все-таки треба буде кращу частину виховувати, а поки що використовувати” [9, арк.70].

З початку 1930-х років значно збільшилось ідеологічне навантаження на загальноосвітні школи. На перше місце в виховному процесі було поставлене завдання сформувати у молоді комуністичну свідомість. Значно посилилась робота у школах піонерських і комсомольських осередках.

Вплив партії та її ідеологічних пріоритетів відчувався і в такому культурно-освітньому процесі, як використання латиниці для кримськотатарської мови. Латинізація тюркських мов стала важливим елементом більшовицької етнополітики, яка дозволяла розірвати культурний зв'язок поколінь. Шкільна молодь більше не була обізнана з мовою Корана, для них став недоступним великий культурний пласт арабомовної літератури як релігійної, так і світської. Партія контролювала характер літературних творів, прагнучи збільшити кількість „ідеологічно витриманих” [10, арк.55].

У доповіді обкому ВКП (б) на XV обласній партконференції в 1930 році констатувалася зміна курсу національної політики: “У минулий період у розгортанні культурної революції в умовах Кримської АССР розкрилося серйозне відставання культурного будівництва від загальних темпів розвитку народного господарства. Не вирішеним, зокрема, залишався ряд основних питань народної освіти, у проведенні національної політики в цій галузі було допущено ряд грубих перекручень класової лінії” [11, арк.7].

У резолюції з питань національної політики, прийнятій 1930 році, визначалися нові пріоритети в реалізації національного будівництва [12, арк.13]. Пріоритети в національному курсі диктувалися зміною концепції ВКП (б), посиленою тоталітарним устроєм [13, арк.18].

Характер і зміст реформ в автономії протягом 20-х – 30-х років еволюціонував. Але партійними працівниками, навіть початку 1930-х років, Кримська АРСР сприймалася усе ще як національна автономія. Це підтверджує виступ на VI об'єднаному пленумі обкому і обласної контрольної комісії 1931 року, представника агітаційно-пропагандистського відділу обкому І. Козлова на думку якого не викликає ніяких розбіжностей у парторганізації, те положення, що національне будівництво в Криму – це в основному питання, пов'язане з татарським населенням, як з корінною національністю Криму. Це пояснюється не тільки тим, що татарське населення як найбільш пригноблене царатом виявилось найвідсталішим у культурному, господарському і політичному відношенні порівняно з іншими національностями. Це впливає з того становища, що татари займали і займають в Криму. У той же час не можна не враховувати тієї обставини, що Крим межує з Туреччиною, буржуазно-кемалістською Туреччиною. Наші успіхи в національному будівництві не можуть не мати революціонізуючого впливу на трудящі маси Туреччини. Досить показовим є те, як цей партійний ідеолог трактує характер автономії в Криму, яка на його погляд має свої особливості, які необхідно враховувати. Але, з огляду на особливості Криму, як краю багатонаціонального, не можна допускати, аби формувалась думка, яка б зводилась до ліквідації Криму, як національної республіки [14, с.10-47].

У доповіді на XVII партконференції, що відбулася 16-20 січня 1934 року, секретар обкому Б. Семенов наголошував: “Ми зобов'язані рішучим чином посилити вогонь по великодержавному шовінізму, піднявши на нову висоту справу соціалістичного розвитку нашої національної республіки, справу розвитку національної за формою і соціалістичної за змістом культури” [15, арк.40]. Оголошена боротьба з великодержавним шовінізмом мала скоріше декларативний характер, русифікаторські тенденції в СРСР дедалі більше посилювалися.

Вже на початку 1930-х років появились ознаки змін щодо оцінки ролі російського народу. Процес переоцінки доктрини етнополітики тривав до 1935 року, що підтверджують висновки Й.Сталіна у грудні 1935 року, котрий наголосив на тому що минулому недовір'ю між народами СРСР давно вже настав кінець, а нерівність в економічному і культурному розвитку, яка існувала раніше, фактично подолана [16, с.1].

В 1935-1936 роках у радянській пресі появився ідеологічний штамп про Росію як „старшого брата” і „першого серед рівних”, а коли так, то невдовзі з'явилась теза про боротьбу з „місцевим націоналізмом”.

Виступаючи на пленумі Кримського обкому 15 жовтня 1934 року, секретар обкому Б. Семенов констатував, що рішення ЦК КП(б) України в національному питанні значною мірою стосується і Криму. 1933 і 1934 роки відзначені репресіями проти інтелігенції і вчителів як в Українській РСР, так і в Криму. При цьому наголошувалось саме на боротьбі з місцевим націоналізмом [17, с.27].

Всесоюзного значення набувало посилення боротьби з обома ухилами, про що зазначалося на XVII партконференції, яка висунула одним із бойових завдань необхідність боротьби з правим опортунізмом як головною небезпекою на даному етапі, і „лівими” загинами [18, с.74]. У результаті оголошеної кампанії боротьби з місцевим націоналізмом у 1934 році була ліквідована викладацька еліта Кримського педінституту.

Коренізацію розглядали крізь призму висуванської кампанії, адже належало коренізувати державні установи надійними, з погляду більшовиків, „націоналами”. Резолюція бюро обкому ВКП (б) від 22 серпня 1929 року визначила пріоритети перебудови роботи вищих і середніх навчальних закладів відповідно до завдань підготовки національних кадрів; переведення діловодства низових рад на національні мови [19, с.7].

Для реалізації поставлених завдань при президії Кримського ЦВК була створена у вересні 1929 року Комісія з коренізації (татаризації) державного, кооперативного і профспілкового апарату та громадських організацій Криму. До завдання Комісії входило контролювати, виконання державними установами процентних норм щодо коренізації, сприяння організації на великих підприємствах фабрично-заводського учнівства з кримськотатарської молоді, спостереження за порядком переведення діловодства на кримськотатарську мову [20, с.2].

У січні 1931 року в Сімферополі відбулася обласна нарада з питань коренізації апарату і національного будівництва. На протязі 10 років відсоток коренізації апарату становив лише 10,8%, тоді як мінімум, що за цей час планувався досягти становив 25% [21, арк.4]. Саме, в установах Наркомосу Криму було досягнуто найзначніших успіхів коренізації. У січні 1932 року зі 145 співробітників Наркомосу кримських татар було 44 особи, що становило 30,3%. Протягом 1932 року передбачалося відсоток коренізації довести до 49,6% [22, арк.77]. Так програма коренізації першої половини 30-х років мала також реалізувати два найважливіших завдання: підготувати нову „червону” інтелігенцію і створити національний пролетаріат із кримських татар. На нараді представників агітпропу кримського обкому це завдання визначили у такий спосіб: „...На завод корінне населення потрапляє із середовища селянства, зараженого старими національними традиціями...і того специфічного підходу, який до корінного населення для того, щоб допомогти йому переродитися в корінного пролетаря, - такого підходу ми не мали” [23, арк.15].

У 1934 році, після завершення XVII з'їзду ВКП(б), офіційна доктрина набула такого формулювання: „Наша марксистська настанова в тім, що національний момент є підпорядкованим класовому моментові, з усією виразністю виявляється в наш час на прикладі тієї класової боротьби, яка відбувається серед окремих національностей... У період, що передував XVII з'їздові партії, ми спостерігали посилення проявів місцевого націоналізму в розгортанні місцевих національних ухилів у деяких великих партійних національних організацій” [24, с.5].

Таким чином, на основі вивчення широкого кола джерел можна зробити наступні висновки. З посиленням тоталітарної системи національна культура мала виконувати роль одного з елементів комуністичної ідеології, призначенням якої був контроль „за тим, аби національна культура народів СРСР була пролетарською за своїм змістом”. Селянство можна визначити як фундамент етнокультури, мови, релігії і традицій. Народна культура аж ніяк не могла бути пролетарською чи класовою. Створення національного пролетаріату мало призвести до формування відповідної ідеології, одним з елементів якої мав бути пропагований фальшивий інтернаціоналізм.

Дослідження доводить, що на різних етапах існування Кримської АРСР політичний курс в системі національних відносин і етнополітики в освітньо-культурній галузі був досить складним і неоднозначним.

Джерела та література

1. Єфіменко Г. Національна політика керівництва ВКП(б) в Україні 1932–1938рр.(освіта і наука). – К., 2000; Єфіменко Г. Національно-культурна політика ВКП(б) щодо Радянської України (1932–1938). – К., 2001.
2. ДААРК. – Ф. П.-1, оп.1, спр. 162, арк. 669.
3. Там само. – Спр. 713, арк. 2.

4. Там само. – Арк. 3.
5. Там само. – Арк. 7.
6. Там само. – Спр. 870, арк. 51.
7. Там само. – Арк. 22.
8. Там само. – Ф. - Р. - 20, оп. 3, спр. 96, арк. 2.
9. Там само. – Ф. - П. - 1, оп. 1, спр. 870, арк. 70.
10. Там само. – Арк. 55.
11. Там само. – Спр. 942, арк. 7.
12. Там само. – Спр. 1032, арк. 13.
13. Там само. – Арк. 18.
14. Козлов И. О национальном строительстве в Крыму. Переработанная стенограмма доклада на VI Объединённом Пленуме ОК и ОКК. – Симферополь: Крымское государственное издательство, 1931. – . 47.
15. ДААРК. – Ф. - П. - 1, оп. 1, спр. 1290, арк. 40.
16. Правда. – 1935. – 6 декабря.
17. Семёнов Б.А. О ближайших задачах крымской парторганизации. Речь на Пленуме областного комитета ВКП(б) 15 октября 1934г. – Симферополь: Госиздат Крымской АССР, 1934. – С. 27.
18. Революция и национальности. – 1933. – №4.
19. Коренизация аппарата КрАССР (к вопросу о вовлечении трудящихся татар в производство, государственные, кооперативные учреждения и общественные организации). – Симферополь: Издание орготдела КрымЦИК, 1929. – С. 7.
20. Там само. – С. 22.
21. ДААРК. – Ф. - П. - 1, оп. 1, спр. 1074, арк. 4.
22. Там само. – Спр. 1139, арк. 77.
23. Там само. – Спр. 1074, арк. 15.
24. Революция и национальности. – 1934. – №3.

Хегай В.С. кандидат философских наук, доцент.

ОБРАЗОВАНИЕ И ДУХОВНОСТЬ

Вызовы переломного времени – переход к рыночной экономике и гражданскому обществу – требуют кардинального реформирования содержания, структуры, форм и методов образования. Этого требуют и процессы глобализации.

Мировое сообщество переходит к качественно новому этапу цивилизационного развития, базирующемуся на информационно-коммуникативных технологиях. Следовательно, усиливается роль образования, знаний, интеллекта.

Солидная вооружённость знаниями, развитие интеллекта, творческих способностей востребованы не только в сфере профессионального труда, но и в других областях жизнедеятельности общества и личности. Знания нужны человеку для обретения своей идентичности, для выбора собственного мира ценностей, для овладения способами решения как теоретических, так и практических задач. Современный специалист должен сочетать высокий профессионализм с богатством духовной культуры.

Сегодня образование следует рассматривать не просто как способ трансляции культурных ценностей, а шире - как процесс духовного становления и развития личности.

Украина заявила о своём намерении присоединиться к Болонскому протоколу. Делаются первые шаги на этом пути: переход на многоуровневую систему образования, внедрение учебно-методических новаций. Так, в Крымском экономическом институте КНЭУ учебный процесс построен на модульной системе, принятой в университетах Запада. Но эти новации касаются в основном технологической стороны образования.

Одной из серьёзных задач, стоящих перед нашим образованием, является определение его ценностного, духовного базиса. Без решения этой задачи невозможно дальнейшее развитие не только образования, но и общества в целом. Будущее общества зависит от того, кого и как мы воспитываем, какие ценностные ориентации и личностные качества прививаем. Иначе говоря, проблема заключается в том, чтобы выяснить, какой тип личности нужно формировать.

Чёткого, ясного ответа на этот вопрос пока нет и не будет до тех пор, пока не будет выработана достойная, общезначимая идеология. «Вообще, без идей, каким бы статусом они ни обладали, невозможны как социальные изменения, так и функционирование общества» [1, с.35]. Прежняя система ценностей отброшена, а новой ещё нет. Образовавшийся духовный вакуум не преминула заполнить идеология потребительского общества с её культом денег, богатства, индивидуализма.

Слабой стороной нашего образования является отсутствие по существу воспитательной ра-